

GLOSE IN KOMENTARJI

NERODOVITEN UKREP.* Državna založba Slovenije je v *Naših razgledih* z dne 9. maja t. l. objavila posebno *Sporočilo o reviji »Perspektive«*, ki vsebuje tudi pismo svetu sodelavcev te revije in ki so ga podpisali predsednik delavskega, predsednik založniškega sveta in direktor založbe. To pismo se končuje z izjavo, da »Državna založba Slovenije ne more prevzeti odgovornosti za nadaljnje izdajanje revije »Perspektive«,« kar pomeni, da so *Perspektive* izgubile svojega založnika. Državna založba je ta svoj sklep sporočila tudi Skladu za pospeševanje založništva, ki je nato ustavil izplačevanje subvencije, namenjene izdajanju *Perspektiv*. Tako je nadaljnja eksistenca te revije resno ogrožena, če že ne kar onemogočena.

Navedeni akti in njihove posledice odločilno posegajo v slovensko kulturno življenje, ustvarjajo novo situacijo, ki tako ali drugače prizadeva vse kulturne delavce, zlasti pa vse revije. Namen pričujočega zapiska je, da vsaj na hitro opozori na nekatere bistvene prvine te nove situacije.

Na straneh naše revije je bilo že večkrat poudarjeno, da do sedanjega stanja v našem revialnem življenju ni prišlo po naključju. Nastanek in izhajanje več revij smo že večkrat označili za izraz, posledico in tvorbo sestavino demokratizacije, ki je omogočila in neposredno povzročila, da so se tudi na zunaj uveljavili najrazličnejši diferenciacijski procesi, ki so v določenem času zajeli pravzaprav vse plasti in vse generacije slovenske inteligence. Prepričani smo bili in prepričani smo, da so te diferenciacije ne samo nujni in legitimni plod našega splošnega družbenega gibanja, marveč hkrati tudi nepogrešljiv element in nosilec takšnega razvoja, v katerem se socializem uresničuje kot konkretna praksa ljudi samih in torej tudi kot nenehno porajanje, osmišljanje in integriranje vedno novih spontanih pobud. Zato prisotnost več revij ne pomeni samo nekakšno za oko prijetno večjo pestrost, marveč je pogoj za pravo dinamiko kulturnega življenja sploh in ga kot nekaj resnično tvornega in živega sploh šele omogoča. Ogražanje ali celo ukinjanje revij pa prizadeva ravno to dinamiko, tvornost in avtentičnost kulturnega dogajanja.

Naravno je, da se v takšni situaciji, kakršno ustvarjajo navedeni akti, poruši nenadoma vrsta odnosov in razmerij in da so preostale revije kar nenkrat opredeljene na nov način. Ena izmed prvin, ki so vsej doslej tako ali drugače opredeljevale njihov status in določale njihovo usmerjenost, je nenadoma izginila. V svetu, v katerem delajo in ki ga hkrati tudi soustvarjajo, je zazijala praznina. Resno je prizadeta njihova dosedanja funkcija in ogroženo je to, kar se je na njihovi podobi in v njihovem ravnanju izoblikovalo ravno kot ustrezna posledica opisane diferenciacije. To seveda pomeni, da bo nova situacija povzročila v ostalih revijah neko stanje nelagodnosti, in gotovo je, da bo sprožila v njih določene notranje premike, ki utegnejo biti zelo pomembni in ki se bodo izražali tudi na zunaj.

S tem seveda nikakor ni ročeno, da bi bilo treba varovati vse prvine dosedanje diferenciacije. Nikakor ne. Trditi je možno celo, da se je v zadnjem

* Objavljamo članek, katerega temeljne vsebinske teze je sprejel širši uredniški odbor Sodobnosti na svoji seji dne 20. maja t. l. Članek je bil napisan za junijsko številko naše revije, pa iz razlogov, ki so izven revije in njenega uredništva, takrat ni mogel iziti. — Ured.

času začela uveljavljati vrsta prvin, ki so jasno dokazovale, da so postali stari okviri v določenem smislu že preozki in zato se je porodila in deloma tudi že realizirala ideja o medrevialnem sodelovanju. Čisto sam od sebe se je sprožil določen proces, ki je močno razrahljal revialno ekskluzivnost, omogočal izmenjavo in medsebojno preverjanje stališč ter delovno študijski kontakt ob posameznih konkretnih vprašanjih. Seveda je jasno, da vse to dogajanje ni moglo in ni hotelo zbrisati vseh razlik med revijami niti ne ukiniti njihove individualnosti, saj je ravno ohranjanje individualnosti omogočalo takšno sodelovanje. Bistveno pri tem procesu je namreč nekaj drugega. Prinašal je s seboj večjo mero odgovornosti, angažiranosti in samokontrole, odpiral je možnost učinkovite medsebojne kritike, kar vse pomeni, da je bil v določeni meri sam na sebi že proces čisto realne integracije in socializacije. In ravno v toku takšnega procesa lahko inteligenca razvije tisto stopnjo samokontrole in samoupravnosti, ki tako rekoč avtomatično odstranja vse socialno neustrezne drže. Prav zaradi tega je bil ta proces eden izmed tistih pomembnih elementov, ki so spontano ustvarjali docela realne temelje ne le za ustrezno adaptiranje posameznih tez, marveč tudi za demokratično izločanje posameznih nekvalificiranih stališč.

Dejanja, ki ustvarjajo zdaj novo situacijo, ne posegajo torej le v revialno življenje kot takšno, marveč se ostro in odločilno dotikajo tudi pravkar opisane funkcije, ki so jo revije že opravljale. Ta dejanja se potemtakem odločno razhajajo s spontanimi težnjami velikega dela slovenske inteligence.

Revije, kakor so se v zadnjem času pri nas formirale, seveda ne živijo od birokratskega ukaza in birokratske milosti, marveč rastejo iz stvarnih potreb in so njihovo očitno znamenje. Zato živijo lahko le od dela in volje svojih sodelavcev, odvisne so od stopnje njihove aktivnosti in prizadevnosti. Ni jih mogoče obravnavati kot bolj ali manj posrečeno iznajdbo treh ali štirih posameznikov pa tudi ne kot plod predimenzioniranega prizadevanja te ali one ozke, vase zaprte skupine oziroma skupinice. Prav zaradi vsega tega so se lahko tudi trdno zasidrale v našem kulturnem življenju, kar dokazuje med drugim število njihovih naročnikov in bralcev. Pomen posameznih revij torej daleč presega okvir založb, ki jih izdajajo, in zato prizadevata njihovo ukinjanje ali pa ogražanje njihove eksistence mnogo širše in mnogo vitalnejše interese, kakor pa se zdi na prvi pogled.

Na drugi strani pa takšni ukrepi oziroma akti zanikujejo tudi potrebe in pobude, ki porajajo delo revij. Vendar jih samo zanikujejo, a jih v resnici niti ne odstranjajo, še manj pa jim nudijo možnosti za sprostitev in integracijo. Zato te potrebe in pobude še kar naprej ohranjajo svojo aktualnost, še kar naprej terjajo zadostitev in priznanje. Ukinitve v takšnem primeru potemtakem ne more prav ničesar razrešiti, pač spreminja spontane potrebe in pobude v probleme, nato te probleme odlaga, hkrati pa povzroča še nova vprašanja, nove zaplete in napetosti — to pa tembolj, ker vse to živo odmeva na vse strani in vzbuja zaskrbljenost tudi pri tistih, ki niso v nobenem pogledu vezani na prizadeto revijo.

Po vsem tem se zdi očitno, da dejanja, ki so neposredno povod za to gloslo, niso primerna sredstva za razreševanje problematike, ki se utegne nakopičiti bodisi v okviru ali pa okrog posamezne revije, kajti ta problematika ni samo neljuba posledica čisto individualnih in naključnih vedenj, marveč se poraja iz tistih plasti in iz takšnih prvin, ki tvorijo docela realni sestavni del naše

splošne eksistence. Ta misel se zdi tembolj upravičena, če upoštevamo celotno stanje naših kulturnih, prosvetnih in znanstvenih aktivnosti. Ni treba posebej poudarjati, da je na večini teh področij že nekaj let odprtih precej nadvse pomembnih materialnih in organizacijskih vprašanj, ki so svojevrsten indikator odnosa družbe do kulture: še mnogo večje pozornosti pa je vredno dejstvo, da je velik del teh dejavnosti po svojem vsebinskem ustroju zaostal, nesodoben, družbeno neučinkovit ali malo pomemben, brez jasne teoretične opredeljenosti in z ozirom na sedanjo stopnjo našega družbenega razvoja neustrezen.

Vse to bi seveda lahko podrobneje opisala in prepričljivo dokazala le obsežna analiza, vendar pa najbrž ni pretirana misel, da opredeljuje danes našo kulturo v prvi vrsti izrazit notranji konflikt med realnimi sodobnimi potrebami in novimi pobudami na eni ter neustreznimi organizacijskimi oblikami, neučinkovitimi delovnimi metodami, tradicionalnimi pojmovanji in birokratsko ideologističnimi držami na drugi strani. In če zdaj še enkrat pogledamo na akte, navedene na začetku te glose, tedaj se po eni strani vsiljuje vtis, kakor da gre pri vsem tem tudi za neustrezno percepcijo in analizo tistih prvin, ki ustvarjajo v našem kulturnem in javnem življenju ravno to posebno konfliktno situacijo, po drugi strani pa se poraja prepričanje, ki pravi, da je eno najbolj akutnih vprašanj ravno v tem, kdaj bomo pravilno registrirali ta notranji konflikt, izmerili njegove razsežnosti in iznašli sredstva za njegovo plodno in socialno zares smiselno razreševanje.

Dušan Pirjevec

NE MONOLOG, MARVEC DIALOG. Sklep DZS, zaradi katerega je prenehala izhajati revija *Perspektive*, ena izmed maloštevilnih slovenskih literarnih in publicističnih revij, ne more vzpodbujati ustvarjalnega polemičnega dialoga o literarnih, idejnih in kulturnopolitičnih problemih našega časa in sodobne družbe, ki nam je v sedanjih razmerah nadvse potreben. Tak polemični dialog pa vsekakor ne more zajeti vprašanja usode ene same revije ali celo posameznih literarnih idejnih in kritičnih stališč, zakaj taka usmeritev kritičnih in polemičnih razgovorov bi navsezadnje pripeljala do uveljavljanja enostranskih odločitev in sodb, ali pa celo do apriorističnega priseganja na neargumentirane misli, sklepe in odločitve. Pravica do kritičnih sodb ne more biti omejena ali dodeljena, ta pravica eksistira ali pa je ni. In z njo vred je zvezana tudi pravica do dvoma in zmot. Za ustvarjalni potek dialoga pa je potrebna vsestranska strpnost. Če je bilo mogoče ugotoviti v posameznih stališčih v *Perspektivah* obilo apodiktičnih nestrpnosti (ocene slovenskih literarnih in umetniških pojavov, kulturnopolitične in moralne problematike slovenske kulturne inteligence, vrednotenje posameznih obdobij in idejnih tokov v preteklosti in sodobnosti), potem smemo reči, da se je ta nestrpnost izrazila in potrdila tudi v ukrepih proti *Perspektivam* in se končno do kraja zbanalizirala ob dogodkih v Viteški dvorani Križank, se pravi ob teoriji avtentičnega gledališča in ob pojmovanju te avtentičnosti. Zelo jasno pa je, da v tako zaostrenih apriorističnih odnosih in sodbah ni mogoče voditi dialoga o problemih, ki so značilni in bistveni za naš čas in naše razmere. Zakaj v vzdušju prenapetega povečevanja vrednosti ali nevrednosti, zmotnosti ali opravičenosti posameznih opredelitev, nazorov in idej, bodo ostali ob strani vsi poglobitveni historični, idejni in moralni problemi moderne družbe in družbenih previranj